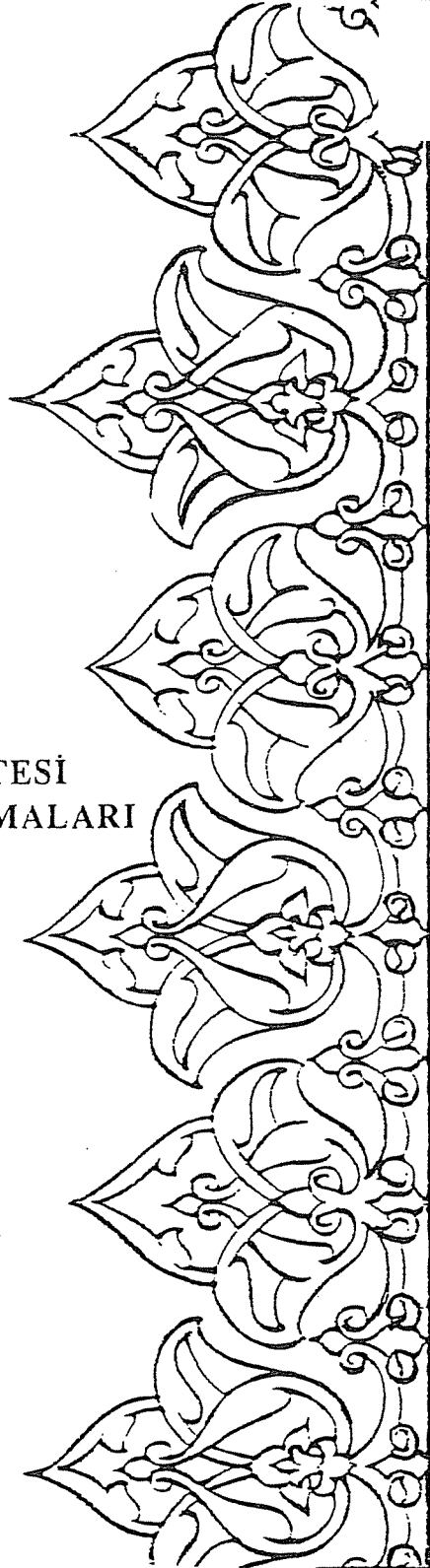

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

SAYI: 9
ERZURUM, 1998

DİVÂN EDEBİYATI TÜRLERİNDEN SÂKİNÂMELER ve ŞEYHÜLİSLÂM BAHÂYİ'NİN SÂKİNÂMESİ

Dr. Erdoğan ULUDAĞ*

Klasik Türk Edebiyatı'nın oldukça yaygın ve önemli türleri arasında yer alan sâkinâmeler genellikle ya gerçek ya da mecazî anlamıyla içkiden, çeşitlerinden, araç ve gereçlerinden, içki meclislerinden, içki dağıtandan bahseden ve bunları öven eserlerdir.

Öncelikle "Sâkinâme" kelimesi ve kazandığı anlamlara değinmek gerekir. *Sâkinâme* bileşik bir isim olup, "sâki" ve "nâme" sözcüklerinin birleşmesinden oluşur. "Sâki" kelimesi Arapçadan alınmıştır. "Saka" kelimesinden "su aramak" ve "su içirmek" anlamlarında kullanılır ve bundan özne olarak da "sâki" kelimesi aslında "su arayıcı" demektir. *Ferheng-i Farisî*¹de sâki kelimesi: "su veya şarabı başkasına sunan" şeklinde izah edilmektedir. *Lügatnâme*²de ise sâki kelimesi için: "su veren, suya kandıran kişi, susuzluğu gideren, şarapçı, kadeh dolaştıran, şarap içenlere şarap veren, şarap içenlerin kadehlerine şarap döken, sultanların meclislerinde şarap dağıtan" açıklaması yer almaktadır.

Mecazî anlamda sâki: feyz veren, feyze eriştiren, coşturan kişi yani şeyh'tir. O, remizleri açıklamakla, hakikatleri beyan etmekle ariflerin gönülünü Allah aşkıyla doldurur. Mürşid-i kâmilidir. Hak teala sâki sıfatlı olup, kendisine aşık olanlara aşk ve muhabbet şarabı sunar.

"Nâme" ise, eskiden birine iş için yazılan, genel anlamda mektup için kullanılırdı. "Nâme" başlığı çok zaman başlıbaşına bir kitaba da ad olabilmektedir. Uzun şiirler ve kasideler de "nâme" başlığı ile hatta bazı türlerin adı da aynı başlıkla anılır: Şehnâme, Ferhâdnâme, sâkinâme vb. gibi.

Ferheng-i Ziyâ'da "Nâme" için şunlar kayıtlıdır: Mektup, Türkçesi, ferman, buyrultu "nâm" ile tahsis gösteren "ha" dan mürekkeptir. Başlarında yahut sonlarında yazarın adı yazılı olduğundan nâme denilmiştir. Kitap İran şahlarının ahkâmı ve fermanları talik ile yazıldığından talik yazıya da nâme denir.³

* Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Edebiyatı Uzmanı

¹ Muhammed Muin, *Ferheng-i Farisî*, Tahran 1975, C.II, s. 1852.

² Dihhuda: *Lügatnâme*, Tahran 1993-94, C. 8, s. 11738

³ Ziyâ Şükûn, *Gencine-i Güftâr-Ferheng-i Ziyâ*, İstanbul 1984, C.III, s.1866.

Yine aynı "nâme" sözcüğü, belgeler, broşür, dergi ve benzeri evrak hakkında da kullanılır. Vekâletnâme, icazetnâme, kanunnâme gibi bileşik isimler daha çok resmî işlem terimleridir.⁴

Kazandığı anlamları bu şekilde özetledikten sonra sâkinâmeler için: sâkiden, içkiden, içkinin çeşitlerinden, araç ve gereçlerinden, içki toplantılarından, sürahiden, meyden, mahbûbdan, mevsimlerden, içki meclislerindeki yemeklerden bahsedene, kısaca içki, meclis ve bunlarla ilgili malzemeyi gerçek ve mecazi anlamda ele alıp inceleyen eserler demek mümkündür.

Mecazî anlamda ise: şairin sâkiye hitabettiği ve ölümü hatırlama, hatırlatma, dünya hayatının geçici olduğunu ifade, öğüt, nasihat, hikmet ve benzeri diğer mazmunları ihtiva eden manzumelerdir.

Sâkinâmeler müstakil birer eser olarak yazılabilir ve daha ziyade *mesnevî* nazım şekli tercih edilir. Zira, İran Edebiyatı'nda doğup oradan Arap ve Türk Edebiyatlarına geçen mesnevî nazım şeklinin her beytinin kendi arasında kafiyeli olması şairler için büyük yazım kolaylığı sağlamıştır.⁵ Ancak *Terkib-i bend*, *Tercî-i bend* veya *Kaside* nazım şekliyle yazılmış sâkinâmelere de rastlamak mümkündür. Müstakil eser olarak yazılan sâkinâmeler haricinde bir şairin çoğunlukla belli bir konuda hazırladığı mesnevî nazım şekliyle yazılmış bir eserinde araya bölüm başlarında veya sonlarında dağınık vaziyette "Sâkinâme" başlığı altında iki beyitlik küçük bir bağlantı ile sâkiye seslendiği de görülmektedir.⁶ Bazan da şairlerin divanları içinde "Sâkinâme" adıyla şiirlere tesadüf edilir. İşte örnek olarak incelemesini yapacağımız *Şeyhülislam Bahâyi Efendi'nin Sâkinâmesi* de şairin küçük divanı içinde yer almaktadır.

Bu tür şiirlerde şarap ve kadehten bahsedilmesinin nedeni Arap Edebiyatında içki ve meclislerini anlatan ve "*Hamriyye*" adı verilen şiirlerle olan ilgisinden kaynaklanmaktadır. "Sâkinâmelerin menşeh" bakımından Arapların Hamriyyat dedikleri sarhoşluk ve içkiyle ilgili şarap şiirleriyle yakınlığı olduğunu söylemek mümkündür."

Sâkinâmelere kaynaklık teşkil eden Arap Edebiyatındaki Hamriyyelerde, içki övülüp, sarhoşluğun çekiciliğinden bahsedilirdi. Nitekim Cahiliyye döneminden itibaren Arap şairleri şarapla ilgili düşüncelere şiirlerinde genişçe yer vermişlerdir. Bu şairlerden bazıları: *Tarafa b. Abdülbekr*, *Cebid b. Rabia* ve *Adi b. Zeyd*'dir. İslamiyetin ilk dönemlerinde, dinin bu gibi dünya zevkleri karşısındaki yasaklayıcı buyrukları sebebiyle bu türden manzumeler rahatça yazılamamış ve unutulmaya yüz tutmuştur. Ancak Emevîler döneminde yeniden kendini hissettirmeye başlayan bu tür şiirler, Abbasîler'in uzun hakimiyet döneminde büyük

⁴ Abdulkadir Karahan; Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri: "Sakinâmeler", İstanbul 1980, s. 117.

⁵ Haluk İpekten; Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri, Ankara 1985, s.71,72.

⁶ Tunca Kortantamer, "Sâkinâmelerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Genel Bir Bakış", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı, İzmir 1983, s. 82.

⁷ Abdulkadir Karahan; a.g.e., s.118.

gelişme göstermiştir. Özellikle *Ebu Nüvas*'ın hamriyyat türüne giren ve çok beğenilen şiirleri dillerde dolaşmıştır. Arap Edebiyatında gerçek bir sâkinâme örneğini "*Hilbetü'l Kümevî*" (şarap tasvir etmede birbiriyle yarışanlar) adlı eseriyle *Şemseddin Muhammed en-Naveci* vermiştir.⁸

İran Edebiyatında şarap şiirleri daha Sasaniler döneminde yazılmakta idiye de asıl konusu sâkinâmelerdeki temel unsurlar olan ve belirli vasıflara sahip olan bir türün özelliklerini taşıyan bağımsız eserler, ya da mesnevîler gibi karakterleri tesbit edilmiş bir bölüm niteliği taşıyan ve sâkinâme diye adlandırılmaya değer görülen uzunca parçaların edebiyat sahasında görülmesi bir hayli zaman sonradır.⁹ *Nizâmî* (1550?-1214?)'nin *İskendernâme*'sinin sonlarındaki bazı beyitler ile *Husrev-i Dehlevî* (1253-1325)'nin 102 beyitlik bir mesnevî parçası İran Edebiyatı'nın ilk sâkinâmeleri kabul edilmiştir. Bunların ardından *Hâcû-yı Kirmanî* (1290-1360?)'nin 85 beyitlik, *Hafız-ı Şirazî* (ölm.1390)'nin 147 beyitlik sâkinâmeleri gelir. Daha sonra da *Camî* (1414-1492)'nin *İskendernâmesi*'nde yer alan mesnevî tarzında yazılmış 116 beyitlik kısmı teşkil eden sâkinâmesi, *Hatîfî* (Ölm. 1521)'nin yine mesnevî nazım şeklindeki 28 beyitlik sâkinâmesiyle; *Urft-i Şirazî* (ölm. 1590)'nin veya *Fevzi-i Hindî* (ölm. 1595)'nin sâkinâmeleri vardır.

Klasik İran Edebiyatında en tanınmış Sâkinâme. XVII. yüzyıl başlarında 804 beyitlik uzun ve bağımsız bir mesnevî yazan *Zuhurî*'ye aittir.¹⁰ İran Edebiyatında müstakil olarak yazılan sâkinâmeler pek azdır. Ancak gerek mesnevîlerde gerekse divanlarda sâkinâme ismiyle ya da isim verilmeden bu karakterde yazılmış manzum parçalara rastlamak mümkündür.

Türk Edebiyatında yazılan sâkinâmelerin birçoğu. İran Edebiyatında olduğu gibi divanlar içinde veya mesnevîler arasında yer alırlar. Ancak önemli bir bölümü de -özellikle XVII. yüzyılda kaleme alınanlar- müstakil bir mesnevî şeklinde düzenlenmiştir.

Türk Edebiyatında sâkinâme türü XVII.yüzyılda altın çağını yaşamıştır. İlk sâkinâme örneği ise *Revânî* (1475?-1524)'nin Yavuz Sultan Selim'e ithaf ettiği 557 beyitlik, mesnevî nazım şekliyle yazılmış meşhur *İşretnâme*'sidir. Ancak *İşretnâme*'den önce Çağatay sahasında *Ali Şir Nevai* (1441-1501)'nin *Fevâidü'l-Kiber* adlı divanı içerisinde yer alan 457 beyit tutarındaki başarılı sâkinâme örneğini de zikretmek gerekir. Ayrıca *Bursalı Cinanî* (Ölm. 1595)'nin müstakil bir eser niteliği taşıyan *Cilâü'l-Kulüb* isimli eseriyle; *Riyazî* (ölm. 1644)'nin 1024 beyitlik hem divan yazmalarında hem de müstakil olarak nüshaları bulunan sâkinâmelerini de kayda değer örnekler arasında sayabiliriz.

Mesnevî nazım şekliyle sâkinâme yazan Türk şairleri arasında *Nev'izâde Atayî* (1583-1635)'nin mühim bir yeri vardır. Atayî'nin *Hamse*'sinin ilk mesnevîsi

⁸ Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.118

⁹ Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.119-120.

¹⁰ Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.120.

olan ve *Alem-nümâ* ismiyle de tanınan 1583 beyitlik eser Türk Edebiyatında sâkinâme türünün en başarılı örneği kabul edilir.

İçki, meclis, eğlence vs. konularına yer veren eserlere sâkinâme isminin verilme nedeni, herhalde sık sık sâkiye seslenilmesinden ve bu tür şiirlerde sâkinin odak noktası olarak alınmış olmasındandır. Zira sâkiden içki istenirken aynı zamanda, dünyanın sebatsızlığı, ölümün hatırlanışı, konuya uygun düşünceler, öğütler, şarap övgüleri, kadeh ve sürahi tasvirleri, saz ve söz meclisleri, mevsim anlatımları da konuda yer alır. Ancak sâki canlı bir ideal olarak ön saftaki yerini her zaman korur.¹¹

Bezme (meclis, toplantı) ve *rezm* (savaş, mücadele) eski toplum hayatının iki karşıt özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümdarların hayatı ya sürekli savaşlarda geçer ya da barış zamanlarında sık sık kurdukları içki, eğlence meclislerinde sürüp gider.¹² Eski hikâyelerde (mesnevîler) bu meclisler, şölenler, içkiler, eğlenceler, çalgıcı ve muganni uzun uzun anlatılır. "*Şarap dağıtan güzel*" anlamına gelen "*sâki*" bu toplantıların vazgeçilmez temsili kişisidir. Bu nedenle sâki değişik mazmunlara temel teşkil eder.

Konu bakımından genel bir çerçeve içinde ele alınan sâkinâmelerde çok zaman tasavvufi bir alemin neşvesi anlatılır. Şair genellikle felekten ve zamandan şikâyet ile konuya başlar. Sonra manzumenin uzunluğuna göre tabiat tasvirleri, sâkiye hitap ile şarap istenmesi, mey, câm, sürahi, meyhane, mugan, muganni, mutrib, saz, şeb, subh, şem', bahar, hazan vs. ele alınarak bir aşk ve şarap meclisine ait duygu ve özellikler anlatılır. Şairler sâkinâmelerde kendi hayatlarından kesitler sunarlar ve fikirlerini yeni malzemelerle okuyucuya aktarırlar.

Sâkinâmeler içerisinde tasavvufi nitelikte olanlar da vardır. Bu tarzdaki sâkinâmelerde şarap insanı maddî alemin sıkıntılarından kurtaran ve onu ebedî varlık makamına ulaştıran mecazî bir simgedir. Bu tür sâkinâmelerde meyhane: *tekke*, şarap içen: *sâlik*, sâki: *mürşid*, mey: *ilahi aşkı* temsil eder.

Şeyhülislam Bahâyî Efendi'nin Sâkinâmesi

XVI. yüzyılın tanınmış âlimlerinden Hoca Sadettin Efendi'nin torunu olan Bahâyî Efendi(1596-1654) Osmanlı Devleti'nin 32. şeyhülislamıdır. Medrese öğrenimini tamamladıktan sonra müderris olmuş, çeşitli illerde kadılık yapmıştır. Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinden sonra 1659 senesinde şeyhülislam olmuştur. Bahâyî Efendi zamanında çok saygı ve itibar görmüş bir şahsiyettir. devlet adamlığının yanısıra XVII. yüzyıl divan edebiyatının önemli şairleri arasında yer alır. Yaşadığı devirde hemen bütün şairler tarafından takdir edilmiş ve

¹¹ Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.118

¹² Rıdvan Canım: *Sâkinâmeler ve Edirneli Revanî'nin İşretnâmesi*: (İnceleme-Metin); Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1987, s.2.

hakkında methiyeler yazılmıştır. Küçük bir divan sahibi olan Bahâyi, özellikle gazelleriyle ün kazanmıştır.¹³

Şeyhülislâm Bahâyi Divânı'nda mesnevî nazım şekliyle ve aruzun *fe'û lûn fe'û lûn fe'û lûn fe'ûl* kalıbıyla yazılmış 88 beyitlik bir sâkinâme de yer almaktadır. "Sâkinâme" bir diğeri "Niyâznâme" başlığını taşıyan 2 mesnevîden ilkidir. Şair sâkinâmeye şu beyitle başlıyor.¹⁴

Gel ey mutrib-i nağme-senc-i niyâz
Yine eyle bir perdeden keşf-i râz

Daha ilk beyitte şairin genel alışkanlık olan sâkiye sesleniştikten ziyade mutribe seslendiğini görüyoruz. Sohbeta mutribe başlıyor. Beyitte yer alan mutrib, nağme, niyâz, perde gibi kelimeler zengin bir anlam ilişkisiyle kullanılmıştır. Mutribe seslenen şair, ondan kendisiyle ilgili sırları açıklamasını istiyor. Mutrib kelimesi: " Çalıp söyleyen, neşe veren, eğlendiren" manalarında olup saz ve eğlence bakımından çok yönlü bir "tipi": kişileştirmektedir. Şair sâkinâmenin ilk beyitlerinde mutribden, içinde bulunduğu maddî ve manevî güçlüklerden bahsetmesini bunları herkese anlatmasını, ümitsizliğine, çaresizliğine yardımcı olmasını diliyor:

Rek-i ham-be-ham-ı dile tâb ver
Bün-i nahl-i ümmîdime âb ver (2)

Yeter kaldı ey mutrib-i hoş-nevâ
Nihâl-i emel zir-i bâr-ı anâ (4)

Gel ey bâğ-ı ümmîdi çerh-i dejem
Yeter oldu âmâc-ı tîr-i sitem (7)

Kemâlin bulup sahtî-i rûzgâr
Nihâl-i emel kaldı nâ-puhte-bâr (8)

Eğer senden olmazsa imdâd-ı rûh
Açılmaz dil ü câna bâb-ı fütûh (9)

Şair sıkıntılarını bu şekilde dile getirdikten sonra mutribe eski günlerini hatırlayıp anlatmasını söyler. Çünkü sultandan, sevgiliden uzak kalmıştır. Böylece

¹³ Erdoğan Uludağ, Şeyhülislâm Bahâyi Divânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1992, s. 3-10.

¹⁴ Beyit örnekleri verilirken, sıralamada "Şeyhülislâm Bahâyi Divânı" üzerine yaptığımız tez çalışması esas alınmış ve beyit numaraları parantez içinde verilmiştir.

şairin gönlü maddî ve manevî sıkıntılardan kurtulacak, neşelenecektir. Zira şair padişahın çevresinde olduğu zamanlarda çok mutlu ve sevinçlidir. Bu sebeple mutribden o günleri hatırlamasını ister:

Gel ey andelîb-i gülistân-ı cân
Nevâzende-i sâz-ı sad-dâstân (11)

Biraz ahd-i dirîneden yâd kıl
Dili ukde-i gamdan âzâd kıl (12)

Beyitteki "ahd" kelimesinin "yemin, verilmiş söz, vaad" anlamları da vardır. Şair burada ruhların ilk defa biraraya gelmesi olayına yani "Bezm-i Elest"e hatırlatmada bulunuyor. Manzumede musiki terimlerine bolca yer verildiğini genel ve mecazî anlamda kullanıldığını tesbit ediyoruz:

O demde ki hüsn-i hod-ârâ-yı yâr
Pes-i perdede eylemişti karâr (13)

O meclis aceb meclis-i germ idi
Mey ü ritl u sâkî hemân şerm idi (20)

Daha sonra şair tekrar mutribe seslenir ve ona temennilerini söyler: Çeng ve neyden çıkan nağmelerin yol gösterici olmasını diler:

Ümidim bu kim nağme-i çeng ü nây
Sûy-ı kûy-ı vasla ola reh nümây (32)

Bezm ve rezm eski toplum hayatının iki karşıt yönüdür. Aşağıdaki beyitlerde çeng ve ahenk: *bezmi*, ceng ve cünbiş: *rezmi* temsil etmektedir. Şairin buradaki amacı askere moral vermek, musiki yoluyla savaşa hazırlamak, askeri coşturmaktır.

Veli her kaçan leşker-i târ-ı çeng
Benânunla geh sulh ede gâh ceng (33)

O resm üzre aheng vermek gerek
Ki câvid ola cünbiş-i nüh- felek (34)

Sen etdükçe aheng-i âh-ı hazîn
Gele cünbişe âsmân u zemîn (37)

Manzumenin buraya kadar olan giriş bölümü sakînâme özelliği taşımaktadır. Bundan sonra şair zamanın padişahı olan Sultan IV.Murad'ın övgüsüne geçer.

Hıdîv-i cihân-cûya nîrû-yı baht
Hudâvend-i tâc u hudâvend-i taht (45)

övgüsünün bir yerinde padişahı Hz. Süleyman'a benzetir:

Şeh-i mesned-ârâyı İskenderî
Süleymân-ı bî-mûr u engüşterî(46)

Hz. Süleyman Peygamberliği yanında aynı zamanda bir padişahtır. Zenginliği ve çok ihtişamlı bir hayat sürmesiyle tanınır. Hz. Süleyman'ın rüzgâra ve cinler dünyasına hükmünün geçtiğine, kuş dilinden anladığına ve bütün bunları hizmetinde kullanabildiğine inanılır. Cinlere hükmedebilmesine vasıta olan *yüzükü* bilhassa meşhurdur. Bunlardan başka rüzgâra hükmetmesi, kuşları emrinde kullanması ve karıncalarla konuşmasıyla bilinir. Yukarıdaki beyitte şairin Padişah IV. Murad için, "karıncası ve yüzüğü olmayan bir Süleyman" benzetmesi aralarındaki farkı ve benzerliği tesbitle birlikte, bir yerde gücünü bunlar vasıtasıyla ortaya koyabildiğine inanılan Hz. Süleyman'a nisbetle padişahı yüceltme amacını da taşıyor olmalıdır.

Cihân-bahş u gîti-sitân Pâdişâ
Hıdîv-i adû-bend ü kişver-güşâ (47)

Çeküp sâye-i adlini hemçü miğ
Anun berkı oldu dirahşende tîg (55)

gibi övgü dolu beyitlerle padişahı metheden şair daha sonra da padişaha seslenerek bazı şikayetlerini dile getirmek için kendisinden izin ister.

Şehâ işte geldi zamân-ı suhan
Eğer var ise ruhsat-ı dem-zeden (70)

Şair bu beyitten itibaren padişaha uğradığı haksızlıkları anlatır. Adalet için padişaha başvuruların başlarının ortasını kazıttığını bildiğini ve bundan korkup şikayetlerini daha önce söyleyemediğini belirtir. Burada şairin divanındaki ikinci mesnevî olarak yer alan "Nivâznâme"ye bir hazırlık yaptığını hissediyor ve artık sadece padişahu öven beyitler değil şairin kendi bulunduğu statüyü de anlatan beyitlerin sıralandığını görüyoruz.

Kadılık ve müderrislik mesleklerinde bulunmuş olan Bahâyî. bu iki meslek hakkında oldukça şikayetçidir. Kadılık: hukukî ve idarî. medrese ise ilmî olmak üzere, zamanın aydınları için iki büyük meslek ve mevkidir. Fakat bu iki meslekte de bulunan Bahâyî'nin aşağıdaki beyitlerde kendi halinden pek memnun olmadığı anlaşılıyor.

Bilürsün ki ey dâver-i rûzgâr
Kazâdur medâriste encâm-ı kâr (78)

Bulup bir mugaylan-sitân-ı belâ
Reh-i ilm ü dâniş demişler ana (79)

O râh-ı belâ-hîze etdüm sülûk
Gelince bu serhadlere leng ü lûk (80)

diyen şair daha sonra kendisiyle aynı çizgide olanların arzu ve isteklerine kavuşup. keyif sürdüklerini belirtir ve bu kişilerin buna lâyık olmadıklarını söyler. eğer lâyık olsalar hiç gam yemezdim der. Bu ve benzeri sitemlerini sürdüren şair manzumenin sonunda padişaktan kendisine lutf ve ihsanda bulunmasını ister ve dua edip bitirir.

Hemân ol şehensâh-ı firûz-baht
Müdâm olsun ârâyiş-i tâc u taht

Nigeh-dârı olsun duâ-yı melek
Murâdınca devr eylesün nüh-felek

Şeyhülislâm Bahâyî'nin "Sâkinâme"sine genel olarak baktığımızda manzume için: "giriş bölümü sâkinâme olan bir methiyyedir" şeklinde bir yargıya ulaşabiliriz. Sâkinâme özellikleri taşıyan birinci bölüm içinde "Bezme": Padişaha methiyyeye ait ikinci bölüm için de "Rezm" özellikleri taşıyor demek mümkündür.

Şairin manzumede asıl amacı, padişahın "rezm" dolayısıyla dünyada kurmuş olduğu düzeni bir meclis düzenine benzetmektir.

Sâkînâmede kullanılan kelimeleri incelediğimizde astronomi ve musîkî terimlerinin yoğunlaştığını görüyoruz. Padişah güneştir, güç ve iktidar sembolüdür. Zühal, Mirrih, Müşteri, Zühre, Utarid gibi gezegen isimlerini kullanan şair bu gezegenlerin güneş etrafında ahenk içinde dönmesini anlatıyor. Dolayısıyla güneş: Padişah, etrafında dönen gezegenler ise ona bağlı olan kullardır. Şiirde mutrib, nağme, hoş-nevâ, sâz, bezm, çeng, nây, aheng, cünbiş, gûş etmek, âvâz vs. musîkî terimleriyle mey, meclis, rîtl. sâkî. uşşâk, dost, çerâg, fûruzân, tavâf, pervâne gibi meclisle ilgili kelimeler gerçek ve mecazî kullanımlarıyla manzumeye anlam zenginliği kazandırıyor.

SÂKİNÂME*

1. Gel ey mutrib-i nağme-senc-i niyâz
Yine eyle bir perdeden keşf-i râz
2. Rek-i ham-be-ham-ı dile tâb ver
Bün-i nahl-i ümmîdüme âb ver
3. Bulup reşh-i lutfuñla neşv ü nemâ
Ser ü gerdenün eylesün 'arş-sâ
4. Yeter kaldı ey mutrib-i hoş-nevâ
Nihâl-i emel zîr-i bâr-ı 'anâ
5. Dem-i gûşsa-perverle bad-ı hazân
Yeter oldu büstân-ı câna vezân
6. Yeter eyledi zağm-ı güy-yı tegerg
Bün-i şâh-ı maşşûdı bî-bâr u berk

---

* Erdoğan Uludağ; Şeyhülislâm Bahâvî Divânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin),
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1992, s. 27-35.

7. Gel ey bâğ-ı ümmîdi Çarh-ı dejem
Yeter oldu âmâc-ı tîr-i sitem
8. Kemâlin bulup sahtî-i rûzgâr
Nihâl-i emel kaldı nâ-puhte bâr
9. Eger senden olmazsa imdâd-ı rûh
Açılmaz dil ü câna bâb-ı fütûh
10. Olur pür-girih rişte-i sâz-ı dil
Kâlırsa be-mihr-i hafâ râz-ı dil
11. Gel ey 'anbelîb-i gülistân-ı cân
Nevâzende-i sâz-ı şad-dâstân
12. Biraz 'ahd-i dîrîneden yâd kııl
Dilî'ukde-i gâmdan âzâd kııl
13. O demde ki hûsn-i hod-ârâ-yı yâr
Pes-i perdede eylemişdi karar
14. Çekilmişdi estâr-ı bezm-i edeb
Degüldi daği germ hûn-ı taleb
15. Cihân-ı 'âma içre hürşîd-i zât
Nihân idi mânend-i 'aynû'l hayât
16. Henüz etmemişdi daği kesb-i levn
O hürşîdden berk ü bâr-ı dü-kevn
17. Daği sîmyâ-kâr-ı şehri-i vücûd
Degüldi şafâ-bahş-ı bezm-i şühûd
18. 'Arağ-sûziş-i âteş-i 'aşk-ı tîz
Beni kışrdan etmemişdi temîz
19. Hemân kendüde cilve eylerdi yâr
Ne âyîne vardı ne âyîne-dâr

20. O meclis 'aceb meclis-i germ idi
Mey ü rıtl u sākī hemān şerm idi
21. Der-āgūş-ı 'uşşākidi kıdd-i dost
Cüdā düşmemişdi daħi mağz ü post
22. O bezmün çerāğı fūrūzān idi
Velī maħz-ı nūr içre pinhān idi
23. Bulup cünd-i ervāħ andan zuhūr
Ṭavāfından olmazdı bir laħza dūr
24. Zihī şem'-i zerrīn-külāh ü kemer
Ki andan bulur rūħ pervāneler
25. Ṭuraldan o fānūs-ı lu'bet-nümā
İşitdün mi hiç şem'-i pervāne-zā
26. Belī gelmemişdi o şem'a henüz
Kavi-desti-i tāb-ı pervāne-süz
27. Çü taqdīr-i Hāķ eyledi iktizā
K'ola pür fūrūğ ile deşt ü fezā
28. O şem'ün zebānın edüp şu'le-keş
Yere düşdi ervāħ pervāne-veş
29. Leked-ħ'ār-ı hicrān ser ü pā vü dest
Mey-i telħ-i dūrden evgār ü mest
30. Ne dest-i temennā vü ne pāy-ı vaşl
Ne pādāş-ı hicrān ne yārā-yı vaşl
31. Pes ey muṭrib-i nağme-perdāz-ı cān
Sezā-vār-ı İşār-ı genc-i revān
32. Ümīdüm bu kim nağme-i çeng ü nāy
Süy-ı kūy-ı vaşla ola reh-nümāy

33. Velî her kaçan leşker-i târ-ı çeng
Benânufla geh şulh ede gâh ceng
34. O resm üzre âheng vermek gerek
Ki câvid ola cünbiş-i nüh-felek
35. Dem-i zîr ü bemle olup bî-karâr
Zemîn ü zamân inleye zâr zâr
36. O dem k'olasın râz-ı ğaybe sürüş
Ola ahter ü mâh-ı nev çeşm ü ğüş
37. Sen etdükke âheng-i âh-ı hazîn
Gele cünbişe âsmân u zemîn
38. Derînuñda cüş eyleyüp cüy-ı hün
Zühal ola Mirrîh-veş lâle-gün
39. Alup naqd-i cânın ele Müşteri
Ola mutrib-i Zühreye müşteri
40. Nevâzuñla Behrâm olup derd-nâk
Ede sînesin tîğ ile çâk çâk
41. Edüp nâhun-ı pençe-i mihr tîz
Girbân-ı şubha ola çâk-rîz
42. Nevâ-yı bülendün çıkup göklere
Ğamından çala Zühre sâzın yere
43. 'Uṭârid ki ğüş ede âvâzuñı
Der-âğuş ede Zühre-veş sâzını
44. Ola germî-i sînenen rüy-ı mâh
Fürüzende çün ahter-i baht-ı şâh
45. Hıdîv-i cihân-cüya nürü-yı baht
Hudâvend-i tâc ü hudâvend-i taht

46. Şeh-i mesned-ārā-yı İskenderi
Süleymân-ı bî-mür u engüşteri
47. Cihân baḡş ü gîti-sitân pâdişâ
Hıdıv-i 'adû bend ü kişver-güşâ
48. Dirâḡşende-rû zıll-ı yezdân-ı pāk
Sipih-r-i 'ulāya meh-i tâb-nāk
49. Anuñ sāyesinde gunûde cihân
Velî ḡ'âb heb ḡ'âb-ı emn ü emân
50. Dil-i cân-verden gidüp iḡtilâf
Zamânında heb oldular sine-şâf
51. Reh-i dânedede bâz-ı zerrîn-silâḡ
Kebûter ü güncişik ile hem-cenâḡ
52. Çerâ-gâh-ı âhûda şîr-i jiyân
Çü taşvîr-i bî-cünbiş-i sāye-bân
53. Belî 'adl-i şâhiyle gürk-i siyâb
Olur gelle-i güsfende penâb
54. Bihamdillâḡ ol şâh-ı firûz-baḡt
Ber ârende-i rûtbe-i tâc ü taḡt
55. Çeküp sāye-i 'adlini hemçü mîḡ
Anuñ berķı oldu dirâḡşende tîḡ
56. Birinden berûmend-i naḡl-i murâd
Biri âteş-endâz-ı ḡâr-ı fesâd
57. Ne âteş ki eflâke etse şitâb
Olur zehre-i berķ la'-i müzâb
58. Eger ka'r-ı deryâdan etse güzâr
Döge ḡubbe-i Çarḡı fevvâre-vâr

59. Eger sâyesin görse nescü'l-ḥadīd
Mesâm-ı 'adûda olur nâ-bedīd
60. Tökunsa eger beyza-i âhenīn
Akar çeşm ü güş-ı 'adûdan hemīn
61. Ne deülü olursa girih-ber-girih
Tayanmaz aña târ u pûd-ı zırh
62. Aña hem-ser olmaz dem-i kâr-zâr
Mehâbetde bir tîg-i ḥârâ-güzâr
63. Eden çevşeni kufl-i genc-i revân
Kilīdin kômış dest-i şehde hemân
64. Felek cünbişinden olup lerze-nâk
Olur cevşen-i keh-keşân çâk çâk
65. Olaldan süy-ı Çarḥa âteş-feşân
Dü-nīm oldu hep zehre-i 'ulviyân
66. Dükân-ı şafakdan olup bî-mecâl
Siyeh-tâb eder tîg-i tizin hilâl
67. Ufukdan ki tâbân ola her seher
Çeker rûyına mihr zerrīn siper
68. Bu resm üzre olmışken ey şehriyâr
Felek tîg-i 'adlünle zâr u nizâr
69. Kômaz merd-i dânişvere kīnesin
Bırakmaz yine ḥüy-ı dîrīnesin
70. Şehâ işte geldi zamân-ı suḥan
Eger var ise ruḥşat-ı dem-zeden
71. Turup güşe-i bezmde şem'-sân
Zebânum biraz olsun âteş-feşân

72. Belî resmdür târek-i dâd-ı h'âh
Fürûzan olur hemçü kanûn-i mâh

73. Velî der ki üstâd-ı dânâ-yı hüş
Hamûş ol Bahâyi hamûş ol hamûş

74. Nedür gerdiş-i çarh-ı firûze-reng
Ki andan zebâna gele şulh ü ceng

75. جو استادی انتر بر یزم شه

15 ادیرا زکه دار ادیرا زکه

76. سرا کر دهد رخصت عرض حال

16 زمین ادیم بوس و خوش بنال

77. که ای خسرو هفت اقلیم داد

کش بننه' عقنه های مراد

78. Bilürsün ki ey dâver-i rüzgâr
Kazâdur medârisde encâm-ı kâr

79. Bulup bir muğaylan-sitân-ı belâ
Reh-i 'ilm ü dâniş demişler aña

80. O râh-ı belâ-hîze etdüm sülük
Gelince bu serhâdlere leng ü lük

⁵ O'ya Bahâvî, mademki padişah meclisindein huzurda bulunuyorsun, edebi gözetle, terbivem muhafaza et!

⁶ 'Eğer (padişah) sana halini anlatma izni verirse usulü uzre veri öp ve güzel güzel (halini anlatıp) ule!

⁷ 'De ki) ev adaletin vedi ikliminin hükümdarı' (ve ev) arzu, istek düğümlerinin açıcısı (padişah)

81. Olanlar bu nâçiz ile hem-'inân
Murâda erüp oldular kâmrân
82. Kim aġlardı ey hüsrev-i kâm-yâb
Eger anlar olsaydı şâhib-nişâb
83. Velî etse dellâl-ı gerdün harâc
Bulur zâġ-ı bülbülden artıġ revâc
84. Beni eyledi devr-i gerdün-ı dün
Pes-i kârvân-ı emelde zebün
85. Eger lutf-ı hâkân-ı 'âciz-nevâz
Olursa Bahâyî için çâre-sâz
86. Anı hâkden kaldırup sâye-vâr
Eder püşt-i Çarġ-ı berîne süvâr
87. Hemân ol şehensâh-ı fîrüz-baġt
Müdâm olsun ârâyiş-i tâc ü taġt
88. Nigeġ-dârı olsun du'â-yı melek
Murâdınca devr eylesün nüh-felek